

Оксана Міхеєва. Іронія як спосіб роботи з джерелом

Опубліковано 15.03.2015

// Оксана Міхеєва

Зведені статистичні дані є зручним вихідним матеріалом для узагальнень дослідника. Однак звернення до самого процесу збирання цих даних, виявлення окремих інформаційних повідомлень, що подавалися з місць та згодом, після поєднання з іншими, перетворювалися на узагальнені таблиці, дозволяють поставити цілу низку питань стосовно достовірності кінцевої табличної статистичної інформації 1920-х років. І йдеться не лише про суто математичні помилки людей, що часто-густо не мали навіть базової освіти.

The image shows a handwritten table with several columns and rows. At the top, there is a title in Russian: "Сведения о национальном составе и родном языке сотрудников Нарсуда 2-го участка Николаевского Округа того же района, составлены 26 окт. 1923 года." The table lists names of employees and their characteristics. The columns appear to contain: Name, Nationality, Native Language, and other details. The handwriting is in Cyrillic script.

Имя	Национальность	Родной язык	Другие сведения
Иванов, Иван Иванович	Русский	Русский	...
Петров, Василий Васильевич	Русский	Русский	...
Сидоров, Николай Николаевич	Русский	Русский	...
Алексеев, Александр Александрович	Русский	Русский	...
Смирнов, Андрей Андреевич	Русский	Русский	...

Сведения о национальном составе и родном языке сотрудников Нарсуда 2-го участка Николаевского Округа того же района, составлены 26 окт. 1923 года.

Наведений тут документ демонструє саме таку «низову» інформацію, що передавалася з місць для подальшого узагальнення та демонстрації ходу політики «коренізації». Він демонструє національність та рівень знання мов працівників у специфічній сфері діяльності – органах юстиції, де влада, проводячи політику «коренізації» та «формування пролетарського обличчя радянського органу» мусила шукати баланс між очевидно затребуваною професійністю та бажаними для влади параметрами класових змін в системі. Затребуваність високого рівня професійності була зумовлена переходом до нової економічної політики, за умов якої «непмани» почали активно використовувати можливості судового захисту своїх інтересів. Це відкрило значне поле конкуренції між новими та недостатньо кваліфікованими працівниками органів юстиції та дореволюційними професіоналами у сфері права, які займалися

приватною практикою, користалися прогалинами та нестиківками в радянському законодавстві початкового етапу та з успіхом вигравали справи в суді. За таких умов радянська влада виявлялася зацікавленою у захопленні до роботи в радянських органах юстиції «старих» кадрів, що демонстрували хоча б стриману лояльність; мусила, з одного боку, миритися з «непролетарським» обличчям органів юстиції, а з іншого – демонструвати власні успіхи через показники стосовно класово вивіреного кадрового складу.

Должность	Фамилия, имя и отчество	Национальность	Какой родной язык и в какой степени им владеет	В какой степени владеет русским языком	В какой степени владеет украинским языком	Какими другими языками и в какой степени владеет
Нар. судья	Литке Василий Васильевич	Русский	Русский, может читать, писать и владеет литературным языком	Русский, может читать, писать и владеет литературным языком	Может читать и писать	Другими языками не владеет
Секретарь	Зув Николай Павлович	Русский	Русский, может читать, писать и владеет литературным языком	Русский, может читать, писать и владеет литературным языком	Может читать и писать, понимая значение украинских слов	Другими языками не владеет
Делопроизводитель	Алексеев Василий Андреевич	Русский	Русский, может читать, писать и владеет литературным языком	Русский, может читать, писать и владеет литературным языком	Может читать и говорить нелитературным языком	Другими языками не владеет
Судья	Старожук Анна Логвинова	Русский	Русский, может читать, писать и владеет литературным языком	Русский, может читать, писать и владеет литературным языком	Может читать	Другими языками не владеет

Сведения о национальном составе и родном языке сотрудников Нарсуда 2-го участка Николаевского Округа того же района, составлены 26 окт. 1923 года.(текст документа)

Подібні взаємовиключні настанови породжували відповідні «ігри» з статистикою – пролетарський склад формувався за рахунок низових і невливових працівників, технічного персоналу, а показники стосовно керівництва, що не відповідало ніяким вимогам влади, намагалися розчинити в загальній статистиці.

Такі ж стратегії пристосування до вимог, які фактично неможливо було виконати за умови врахування всіх чинників, спостерігалися і у питанні щодо знання мов корінного населення. Так, наприклад, у таблиці даних про національність і знання української мови працівників Народного суду 2-ї ділянки Миколаївського округу у жовтні 1923 р. в графі «у якій мірі володіє українською мовою» в народного судді вказано «вміє читати й писати», у секретаря – «вміє читати, розуміючи смисл українських слів»[1]. Останнє, хоч і викликає посмішку, однак певною мірою ставить під сумнів дані щодо тих працівників юстиції, які вказали, що вміють читати, бо тепер важко з'ясувати, чи розуміли вони прочитане. У цілому ж бачимо скоріше намагання видати бажане за дійсне, ніж реальну картину знання мови.

Тож це була звичайна практика пристосування до змінної політичної лінії, яка щороку ставила перед працівниками юстиції нові вимоги. Наразі до партійності та

вивіреного пролетарського походження додалася ще одна – володіння мовою корінного населення. При цьому і саме керівництво НКЮ УСРР задавалося питанням щодо того, а скільки ж з працівників органів юстиції володіють не тільки українською, а й «російською літературною мовою» – запиту на такі дані від влади не було, однак очевидним ставав загальний низький рівень освіти пересічних працівників будь-якої національності[2]. Вірогідно, що таких «мовознавців» було не багато, оскільки основна маса протоколів складалася «простою народною мовою», викликаючи регулярні нарікання від контролюючих установ, зокрема прокуратури. Так, приміром, прокуратура Сталінського округу наводила приклади поширених у постановках народних слідчих ляпсусів у формулюваннях: «Труп громадянина Задорожного, когда еще был живым, гулял», або «Когда граждане подошли к месту (вероятно, совершения преступления – О.М.), то труп гражданина Причины был уже недействителен»[3].

---

[1] Держархів Одеської обл., ф. р - 1522, оп. 1, спр. 74, арк. 145.

[2] Мазуренко Юр. До питання про переведення українського діловодства в органах НКЮ / Юр. Мазуренко // Вестник советской юстиции. – 1924. – № 9-10 (19-20). – С. 255.

[3] Держархів Донецької обл., ф. р - 2, оп. 1, спр. 718, арк. 498.

Оксана Міхєєва – історик і соціолог, докторка історичних наук (2012), у 2011-2014 - професорка кафедри соціології управління Донецького державного університету управління, нині - професорка кафедри нової і новітньої історії України Українського Католицького Університету. Коло наукових інтересів: соціальна історія, специфіка соціальної комунікації та культурної мотивації в перехідних суспільствах, девіантна поведінка за умов перехідних історичних періодів, кримінальна злочинність та діяльність правоохоронних органів в Україні в перші десятиліття радянської влади. Організаторка низки конференцій, літніх шкіл, семінарів і тренінгів, в тому числі з методики викладання у вищій школі. Авторка книг "Становлення та функціонування правоохоронних органів УСРР (1921-1928 рр.) : історичні аспекти (Донецьк, 2011) та "Кримінальна злочинність і боротьба з нею в Донбасі (1919-1929) (Донецьк, 2004). Співавторка посібника для ВНЗ "Соціологія міста" (Донецьк, 2010). Від серпня 2014 живе і працює у Львові. З 2015 р. – керівник програми соціології в Українському католицькому університеті.